

mjr dr SG Piotr Kozłowski

BI OSG w Przemysłu

NIEZNANE – ZAPOMNIANE INSTRUKCJE PAŃSTWOWEJ
POLICJI Z LAT TRZYDZIESTYCH XX W. DOTYCZĄCE
ZASAD KONTROLI RUCHU GRANICZNEGO
W PUNKTACH PRZEJŚCIOWYCH

Kontrola ruchu granicznego realizowana przez organa Państwowej Policji w latach II Rzeczypospolitej należy do tematów najmniej poznanych i zbadanych przez historyków zajmujących się zarówno historią Policji Państwowej jak i formacji granicznych, wynika to przede wszystkim z barku materiałów źródłowych. Mogłem o tym się osobiście przekonać zbierając materiał do referatu na konferencję popularnonaukową nt. „80 Rocznica Powstania Straży Granicznej II RP”, która odbyła się w Kętrzynie w dniach 5-6 czerwca 2008 roku. Podczas tej konferencji przedstawiłem jej uczestnikom problematykę „Kontroli ruchu granicznego realizowanego przez organa Policji Państwowej i Straży Granicznej w latach trzydziestych”.

Brak dokumentów źródłowych spowodował, iż swoje poszukiwania skierowałem w kierunku osób pasjonujących się historią. Już po oddaniu do druku artykułu, w listopadzie 2008 roku otrzymałem od funkcjonariusza policji dwa niezwykle – moim zdaniem – ciekawe dokumenty, które wydały mi się na tyle ważne dla omawianej problematyki, iż postanowiłem przytoczyć je w całości. Oba dokumenty są częścią składową instrukcji służby Państwowej Policji i odnoszą się one do kontroli ruchu granicznego.

Pierwszy „*Instrukcja dla organów kontrolujących ruch osobowy na granicach*” został wydany przez Komendę Główną Policji Województwa Śląskiego¹ i wymienia, na podstawie jakich dokumentów mogą

¹ W latach II Rzeczypospolitej woj. śląskie zgodnie z uchwalonym w 1920 r. statutem organicznym posiadało rozległą autonomię, której naczelnymi organami był sejm dla woj. śląskiego i wybierana przezeń Rada Wojewódzka. W ramach autonomii woj. śląskiego, kompetencji sejmu podlegały m.in. sprawy organizacji sił policyjnych. W związku z powyższym 17.06.1922 r. na terenie woj. śląskiego została utworzona au-

przekroczyć granicę państwową z Rzeczypospolitą cudzoziemcy, jak i obywatele Polski.

W dokumencie tym czytelnik może znaleźć informację na temat opisu i zabezpieczeń polskich i zagranicznych paszportów, jak również zasady kontroli paszportowej dokonywanej w przejściach granicznych podległych komendantowi głównemu Policji Państwowej Województwa Śląskiego w Katowicach.

Drugi dokument *„Instrukcja dla organów P. P. kontrolujących ruch na granicach państwa”* został wydany przez komendanta głównego Państwowej Policji i skierowany jest do policjantów pełniących służbę na granicy w przygranicznych okręgach policji. Zawiera on przepisy dotyczące kontroli granicznej, ale także odwołuje się do zasad etyki zawodowej funkcjonariuszy policji, gdzie ustawodawca zwraca uwagę na fakt, iż kontrola graniczna w pełnym słowa znaczeniu obowiązuje także funkcjonariuszy Państwowej Policji (dalej P.P.) oraz ich rodziny.

Przedstawione dokumenty są po raz pierwszy publikowane. Wybrane dokumenty przedstawione zostały z zachowaniem stylu oryginalnego, w tym i zasad pisowni, jaka obowiązywała w tym okresie.

Ramy czasowe publikowanych dokumentów tworzą lata 1922-1939, choć na podstawie posiadanych dokumentów jest niezwykle trudno określić, w jakich latach zostały one wytworzone ani też gdzie i w jakich latach zostały one opublikowane przez komendantów głównych Policji.

tonomiczna Policja Państwowa. Organem naczelnym był komendant główny Policji Wojewódzkiej, któremu podlegali wszyscy funkcjonariusze Państwowej Policji na terenie woj. śląskiego.

Dokument nr 1

Instrukcja dla organów kontrolujących ruch osobowy na granicach
(ogłoszona podwładnym organom przez Główną Komendę Policji
Woj. Śląskiego w dniu 22. VIII. 1922 r.
nr 2651/2.)².

§ 1. Przy wykonaniu czynności kontroli, organy kontrolujące obowiązane są zażądać od każdej, pragnącej przekroczyć granice Państwa w punkcie przejściowym, osoby okazania właściwego dokumentu podróży, którymi są:

A. dla obywateli polskich:

- I. paszporty dyplomatyczne,
- II. karty podróży,
- III. paszporty wojskowe,
- IV. paszporty zagraniczne,
- V. przepustki graniczne.

Uwaga: „Paszporty dyplomatyczne i karty podróży są urzędowymi dokumentami podróży wystawionymi przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych lub przedstawicielstwa polskie zagranicą. Paszporty wojskowe są urzędowymi dokumentami podróży dla osób wojskowych, wystawionymi przez Ministerstwo Spraw Wojskowych.

Paszporty zagraniczne (uprawnijające do jednorazowego w obie strony przekroczenia granicy) i przepustki graniczne są dokumentami podróży dla osób prywatnych i wystawiane są przez organy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i przedstawicielstwa Rzeczypospolitej za granicą”

B. Dla cudzoziemców:

Dokumenty podróży, odpowiadające, co do swojej wartości polskim, wymienionym wyżej w punktach I, II, III, IV i V niniejszego paragrafu.

² Oryginał maszynopisu – ze zbiorów autora.

§ 2. Każdy okazany dokument podróży winien być przez organ kontrolujący odebrany celem dokładnego jego sprawdzenia, dopełnienia formalności kancelaryjnych i ostemplowania stemplem kontroli.

Przy odbieraniu dokumentów podróży, odbierający obowiązany jest sprawdzić czy umieszczona na dokumencie fotografia jest rzeczywiście fotografią okaziciela dokumentu oraz zażądać w celach kontroli przewożonych druków i pism.

Uwaga: W razie gdyby się okazało, lub zachodziło uzasadnione podejrzenie, że przewożone druki, papiery i t.p. służą do celów wrogiej agitacji lub dotyczą uprawienia szpiegostwa na rzecz Państw obcych, należy daną osobę zatrzymać, zrewidować i o przyczynach zatrzymania spisać protokół.

§ 3. Odebrane dokumenty podróży winny być przez władze kontrolujące szczegółowo rozpatrzone i mogą być tylko wtedy uznane za ważne, o ile są zachowane niżej podane osobne dla każdego rodzaju dokumentu, warunki.

A. Dla dokumentów podróży obywateli polskich:

- I. paszport dyplomatyczny,
- II. karta podróży.
 1. Paszport dyplomatyczny i karta podróży muszą być zaopatrzone:
 - a) w fotografię okaziciela, zaopatrzoną pieczęcią Ministerstwa Spraw Zagranicznych lub jednego z poselstw Rzeczypospolitej Polskiej zagranicą,
 - b) podpis właściciela paszportu,
 - c) pieczęć urzędową Min. Spr. Zagr. lub poselstwa Rzeczypospolitej Polskiej za granicą,
 - d) podpis Ministra Spraw Zagranicznych, lub jego zastępcy, jeżeli zaś paszport dyplomatyczny względnie karta podróży wydane są przez poselstwo polskie zagranicą – podpis posła lub jego zastępcy.
 2. Wszystkie rubryki paszportów dyplomatycznych względnie kart podróży muszą być wypełnione.
- III. Paszport Wojskowy:
 1. Paszport wojskowy musi być zaopatrzony w:
 - 1) fotografię okaziciela, opatrzoną pieczęcią M. S. Woj.;

- 2) podpis właściciela paszportu;
 - 3) pieczęć urzędową M. S. Wojsk;
 - 4) podpis Ministra Spraw Wojsk. lub jego zastępcy.
2. Wszystkie rubryki paszportu muszą być wypełnione.

IV. Paszport zagraniczny:

1. Paszport zagraniczny musi być zaopatrzony w:
 - a) fotografię okaziciela opatrzoną pieczęcią urzędu wystawiającego paszporty,
 - b) podpis właściciela paszportu lub w braku podpisu odcisk palca,
 - c) pieczęć urzędową władzy wystawiającej paszport,
 - d) podpis władzy wystawiającej paszport,
 - e) wszystkie rubryki paszportu muszą być wypełnione.
2. Termin ważności paszportu (sześć miesięcy) nie może być przekroczony, o ile właściciel paszportu wyjeżdża z Państwa Polskiego.
3. W razie wygaśnięcia terminu paszportu, wydanego przez władze krajowe, o ile właściciel wraca do Polski, na paszporcie musi być uzyskana prolongata konsulatu.
4. Na paszporcie, wydanym przez konsulat, o ile właściciel paszportu wyjeżdża z Polski, musi być uzyskana wiza odnośnego do miejsca jego pobytu w Polsce Urzędu wystawiającego paszporty.

V Przepustka graniczna:

1. Przepustka graniczna musi być zaopatrzona w:
 - a) fotografię właściciela, zaopatrzoną pieczęcią Starostwa (o ile właściciel przepustki nie wykaże się dowodem osobistym z fotografią);
 - b) urzędową pieczęć tegoż Starostwa;
 - c) podpis Starosty lub jego zastępcy.
2. Termin ważności przepustki nie może być przekroczony.

B. Dla dokumentów podróży osób, przynależnych do Państw cudzoziemskich:

1. Wszystkie dokumenty podróży cudzoziemców co do swej ważności odpowiadające polskim, wymienione w punktach I, II, III, IV, V, winny być zaopatrzone:

- a) podpis i fotografię okaziciela dokumentu, ostemplowaną pieczęcią władzy, wystawiającej dokument;
- b) urzędową pieczęć i podpis tej władzy;
- c) wizę przedstawicielstwa Rzeczypospolitej Polskiej zagranicą uprawniającą do wjazdu do Polski;
- d) przy wyjeździe z granic Państwa – wizę urzędu wystawiającego paszport.

§ 4. Osoby będące w posiadaniu dokumentów podróży nie odpowiadających zasadniczym warunkom wymienionym w § 3, nie mogą być przez władze kontrolującą dopuszczone do przekroczenia granic Państwa.

Uwaga 1. Obywatele polscy, powracający do Polski i będący w posiadaniu dokumentów podróży wymienionych pkt. I, II, III, IV § 1, których termin ważności wygasł, a na których mimo to nie została uzyskana bądź to wiza ambasady polskiej, bądź prolongata konsulatu polskiego, nie mogą być przez władze kontrolujące zatrzymane. Jednakże protokół o nie posiadaniu prolongaty lub wizeny musi być sporządzony i odpis protokołu przesłany tej władzy, która dokument ten wystawiła.

Uwaga 2. Obywatele polscy, powracający do Polski za przepustkami, których termin ważności wygasł, nie mogą być przez władze kontrolujące zatrzymane na granicy, jednakże protokół o przekraczanie terminu musi być przesłany Staroście.

§ 5. Organy kontrolujące ruch osobowy, winne każdy prawomocny dokument podróży oznaczyć stemplem kontroli (osobnym dla wjazdu, osobnym dla wyjazdu) z datą oraz podpisem. Stempel kontroli dla osób przyjeżdżających winien mieć formę czworokąta i zawierać nazwę punktu granicznego, datę wjazdu oraz podpis kierownika komisariatu ewent. posterunku. Stempel dla osób wyjeżdżających winien mieć formę trójkąta i zawierać nazwę punktu granicznego, datę wyjazdu oraz podpis kierownika komisariatu względnie posterunku.

Instrukcja dla organów P. P. kontrolujących ruch na granicach państwa (s. 97)³

Funkcjonariusz P.P. pełniący swą służbę w rejonach położonych na granicy państwowej musi znać wszelkie przepisy odnoszące się do cudzoziemców. Ruch na granicy państwowej wymaga specjalnej czujności i kontroli ze stron organów policyjnych, które też do tego celu mają specjalne jednostki graniczne na granicznych punktach przejściowych.

W punktach tych na liniach kolejowych mamy komisariaty, natomiast w punktach innych mamy posterunki. Funkcjonariusz P.P. kontrolujący ruch osobowy na granicach musi domagać się od każdego osobnika odpowiedniego dokumentu, a to w myśl obowiązujących przepisów. Każdy dokument musi być przez pełniącego służbę funkc. P.P. odpowiednio sprawdzony.

Gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że dana osoba przez granicę wozi druki, papiery it. p. dla celów wrogiej szkodliwej agitacji albo uprawia szpiegostwo na rzecz państw obcych wówczas postępuje się w myśl przepisów kodeksu postępowania karnego.

Funkcjonariusz pełniący obowiązki kontroli granicznej musi się zachowywać w sposób bardzo układowy, sprawdzać dokładnie identyczność fotografii z okazicielem i mieć na uwadze ewidencję poszukiwanych osób, by w razie jakiegokolwiek podejrzenia na podstawie materiału rejestracyjnego odpowiednio postąpić.

Kontrola dokumentów osób podróżujących przy przekroczeniu granicy państwowej wykonywana jest przez organa policji państwowej i zwyczajnie z rewizją celną.

Kontrola przewożonych przez granicę towarów i bagażu podróżujących należy wyłącznie do władz skarbowych w myśl przepisów celnych. Władze i urzędy interesowane w specjalnych rewizjach na granicy państwowej zgłaszają odpowiednie żądania władzom celnym, które wówczas przeprowadzają czynności kontrolne w obecności przedstawiciela danego urzędu.

³ Oryginał maszynopisu – ze zbiorów autora.

Wszystkie władze i urzędy obowiązane są w swym zakresie działania do bezzwłocznego udzielenia urzędom celnym na ich żądanie pomocy w czynnościach służbowych. Funk. P.P. pełniący swe obowiązki na odnośnym punkcie granicznym, związanym z ruchem mają w każdej chwili dostęp na odnośne terytorium.

Przy przejeździe z pasa granicznego do kraju funkcjonariusze P.P. nie mogą się uchylić od kontroli celnej. Wyjątek stanowią funkcjonariusze, którzy pełnią służbę na odnośnych odcinkach.

Rzeczą zrozumiałą jest, że członkowie funkc. P.P. zawsze podlegają obowiązującym przepisom granicznym i celnym.

Dla osób wyjeżdżających z Polski, stempel kontroli ma formę trójkąta, natomiast dla przyjeżdżających czworokąt. Stempel zawiera nazwę granicznego punktu przejściowego, datę wjazdu względnie wyjazdu oraz podpis kierownika komisariatu lub posterunku.

Funkc. P.P. pełniący obowiązki na posterunku lub komisariacie granicznym musi znać nie tylko obowiązujące przepisy i instrukcję, ale także te wszystkie szczegóły, które zostały uregulowane w drodze specjalnych zarządzeń lub które miejscowe władze administracji ogólnej podały do przestrzegania. Funkc. P.P. więc muszą znać dokładnie przepisy odnoszące się do wzorów wiz, podpisów itp. i dokładnie mają się orientować we wszelkich wzorach i formalnościach.

[R. K. G. 42 p. l. 2,3, nr 88. p. 6, 101 p. pl.(i) R. K. Gł. 539 p. 3.].

Kozłowski Piotr; Nieznane – zapomniane instrukcje Państwowej Policji z lat trzydziestych XX w. dotyczące zasad kontroli ruchu granicznego w punktach przejściowych, w: Problemy Ochrony Granic. Biuletyn nr 41 (2009), s. 205 – 212.